

เอกสารคำแนะนำทางวิชาการ ประจำปีเดือนเมษายน พ.ศ. 2566

การส่งเสริมการเลี้ยงชันโรงแมลงผสมเกสร

ชันโรง (Stingless Bee)

ชันโรง (Stingless bee : Trigona sp. หรือ Melipona sp.)
เป็นแมลงจำพวกผึ้งที่ไม่มีเหล็กใน ชันโรงมีวิวัฒนาการมายาวนานถึง 80 ล้านปี มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศแอฟริกา แล้วกระจายตัวไปยังประเทศอื่นๆ ในเขตร้อน ปัจจุบันทั่วโลกพบชันโรงประมาณ 500 ชนิดพบในประเทศไทย 32 ชนิด ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นของไทยเป็นเวลานาน มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น ชีตังปี่ (ภาคเหนือ) ชีตูด (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) อุ้ง (ภาคใต้) และตัง (นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี)

ชันโรง จัดเป็นแมลงสังคมชั้นสูง (eusocial insects)
ภายในรังประกอบด้วยวรรณะ 3 วรรณะด้วยกัน ได้แก่

นางพญาชันโรง

ทำหน้าที่วางไข่และดูแลชันโรงทุกตัว

ชันโรงเพศผู้

ทำหน้าที่ผสมพันธุ์อย่างเดียว

ชันโรงงาน

ทำหน้าที่หาอาหาร ซ่อมแซมรัง

รังของชันโรง ส่วนใหญ่จะสร้างรังอยู่ภายในช่องว่างที่ปลอดภัย เช่น รอยแตกของต้นไม้โพรงไม้ ใต้ดิน เป็นต้น สารที่นำมาใช้สร้างรังหลัก คือ เซอูเมน (cerumen) ซึ่งเกิดจากส่วนผสมของขี้ผึ้งและยางไม้

นางพญา

ชันโรงงาน

ตัวผู้

ทางเข้ารัง (entrance tube) จะมีลักษณะเป็นช่องแคบ ซึ่งจะช่วยป้องกันการรุกรานของศัตรู ได้แก่ ผึ้งชนิดอื่นๆ มด นก กิ้งก่า แมลงวันหลังค่อม แมลงวันหัวบุบ และมวนเพชฌฆาต เป็นต้น

ลักษณะปรางทางเข้ารัง

คล้ายปากแคระ

ท่อกลมยาว

ไม่มีท่อ

ประเภทชันโรง

1. ชันโรงบ้าน (Domestic stingless bees) ชันโรงที่อาศัยอยู่ในโพรงเทียมที่เกิดจากอาคารบ้านเรือน เช่น

ชันโรงขนเงิน
หรือ *Tetragonula laeviceps*

ชันโรงหลังลาย
หรือ *Tetragonula pagdeni*

ชันโรงรุ่งอรุณ
หรือ *Tetragonula fuscobalteata*

รังชันโรงขนเงิน

รังชันโรงหลังลาย

รังชันโรงรุ่งอรุณ

2. ชันโรงป่า (Wild stingless bees) ชันโรงที่อาศัยทั้งในโพรงต้นไม้โพรงเขียง เป็นต้นในป่าธรรมชาติ ดำรงชีวิตตามถิ่นเกิดและป่าโดยจากกลไกไม้ปัก โป่งไม้ ไม้ตายที่ปกคลุมแหล่งอาหารหรือมีที่อยู่อาศัยหลายแห่งอย่างใด ชันโรงป่าสร้างรังเดี่ยว เช่น

ชันโรงสีรินธร
หรือ *Tetragonula sirindhornae*

ชันโรงสีรินธร

3. ชันโรงกึ่งป่า (Synanthropic or Intermediate stingless bees) เช่น

ชันโรงปากแคระใหญ่
หรือ *Lepidotrigona dolpaensis*

รังชันโรงปากแคระใหญ่

การเพาะเลี้ยงชันโรง

การเจริญเติบโตของชันโรง มี 4 ระยะ เป็นดังนี้
ระยะเวลาที่ใช้ในการเจริญเติบโตเฉลี่ย(วัน)

ไข่	6.5
ตัวหนอน ระยะที่ 1-5	6 - 7
ระยะก่อนเข้าหัดแค้	2.5
ระยะหัดแค้ คาสีขาว	7.5
ระยะหัดแค้ คาสีน้ำตาล	7.5
ระยะหัดแค้ คาสีดำ	9
ตัวเต็มวัย	39 - 40

การเลี้ยง
ควรเลือกชนิดที่ปรับตัวง่ายและทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้ดี สามารถอยู่ร่วมกับมนุษย์ได้ไม่รำคาญมาก และไม่รบกวน มีความกระตือรือร้น ขยายพันธุ์ได้ง่าย

การจัดการชันโรง
การวางรังชันโรง นอกจากจะต้องสำรวจความเหมาะสม สถานที่ตั้งรัง บริเวณรอบๆ สถานที่ที่ขออาหาร ความปลอดภัยจากสารเคมี ศัตรูชันโรง รวมทั้งสภาพลมและการจัดการรัง ควรดำเนินการดังนี้

- 1.ควรมีขาค้ำรังป้องกันมดได้ โดยทาน้ำมันซีโลทีกซ์ค้ำ หรือทาที่ขวงวน เช่น ไล่สาหร่าย
- 2.บริเวณที่ตั้งควรมีที่ขออาหารเพียงพอ และสมดุลกับปริมาณของชันโรง
- 3.วางรังชันโรงให้กระจายครอบคลุมพื้นที่ เพื่อประสิทธิภาพในการหาอาหาร และผสมเกสร
- 4.ควรตรวจสภาพรังอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบปริมาณการเจริญเติบโต สภาพความสมบูรณ์ของอาหารและศัตรูชันโรง กรณีที่หาอาหารไม่เพียงพอต้องเคลื่อนย้ายไปในที่ที่เหมาะสม

การใช้ประโยชน์จากผึ้งชันโรง

1. ใช้ชันโรงเป็นแมลงผสมเกสร
2. ชันโรงสามารถผลิตน้ำผึ้ง เกสรผึ้งและชันผึ้ง
3. เกิดรายได้จากการขายรังชันโรง หรือให้เกษตรกรเช่ารัง

พวยพอลิส (Propolis) หรือชัน
เป็นส่วนผสมที่มีลักษณะเหนียวข้นเป็นยาง (Resinous) ได้มาจากยางของเปลือกไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้น อุดมไปด้วยกรดอะมิโนแร่ธาตุที่สำคัญจำเป็นต่อร่างกาย วิตามินปริมาณสูงรวมถึงวิตามินเค และไบโอฟลาโวนอยด์ อย่างน้อย 38 ชนิด

สรรพคุณของพวยพอลิส (Propolis)

- เสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ซ่อมแซมเซลล์ที่เสียหาย
- มีฤทธิ์ในการกำจัดสารพิษเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา
- ป้องกันการเกิดโรคภูมิแพ้ - เสริมฤทธิ์ยาปฏิชีวนะ
- ขับสารพิษออกจากร่างกาย - ป่างูทอลลดผลยาลดได้

วิธีทำสารสกัดพวยพอลิสจากชันโรง

ส่วนประกอบ

1. พวยพอลิสจากชันโรง 500 กรัม
2. เอทิลแอลกอฮอล์ 95% 1 ลิตร
3. น้ำเปล่า 250 มิลลิลิตร

วิธีการสกัด

1. ผสมเอทิลแอลกอฮอล์ 95% ปริมาตร 1 ลิตร กับน้ำ 250 มิลลิลิตร ให้เข้ากันในภาชนะ
2. บดชัน หรือพวยพอลิสของชันโรงให้ละเอียด แล้วเทลงในภาชนะที่บรรจุเอทิลแอลกอฮอล์และน้ำ หมักทิ้งไว้ 10 วัน
3. กรองด้วยกระดาษกรองชา 2 ครั้ง จะได้สารสกัดพวยพอลิสจากชันโรง

แหล่งที่มา : ข้อมูล/ภาพ งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร ประมงและปศุสัตว์
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
รวบรวมโดย : นางสาวณัฐนิชา นันเต นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ
กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ ๖ จังหวัดเชียงใหม่
กรมส่งเสริมการเกษตร โทรศัพท์ ๐ ๕๓๙๐ ๘๖๖๖